

pravoslavné liturgie, který analyzovala Naděžda Kizenko: „Post-Soviet Orthodox Liturgies in Ukraine at War,“ *Liturgy* 39, 2024, 2: 37–44; s napětím lze proto očekávat její ohlášenou knihu *Religion and Revolution in the Russian Empire and the Soviet Union*, spolueditovanou F. Silanovou, S. Kenworthy a A. Agadžanjanem). Editoři recenzovaného sborníku místo toho dali poslední slova dvěma politikům, Vattanimu a Prodimu, nezávazně meditujiícím nad změnami „světového řádu“, nebo alespoň ekonomických a politických vztahů uvnitř Evropské unie. Časy Francise Fukuyamy a Samuela P. Huntingtona jsou však nenávratně pryč a úvahy podobného ražení patří spíše do komentářové rubriky novin – vychází-li ještě něco takového –, než do závěru akademické publikace.

Anglicky psaná kniha jedenácti italských (nebo v Itálii působících) autorů je zklamáním, protože nepřináší mnoho nového, a to, co přináší, nedokáže dostatečně vzájemně propojit, kontextualizovat a povznést na vyšší analytickou úroveň. Snad je to tím, že jde právě o dílo jediného, nadto poměrně vzdáleného jazykového a kulturního okruhu, snad i tím, že zhruba polovinu autorů tvořili (nedávni) postdoktorandi, kteří si takto stanovili příliš ambiciózní cíl. Ale možná je to spíše vina současných akademických a publikačních politik. Vědci, a zejména začínající vědci, musí publikovat v angličtině, ačkoli nemají vlastní co (zatímco promyšlená úvodní kniha v italštině by nepochybně dokázala oslovit širší publikum), přičemž každý z nich se zaměřuje na své partikulární téma (jednotlivé kapitoly mají vlastní DOI a jsou „samozřejmě“ k dispozici i separátně), aniž by kolektivní dílo tvořilo skutečný celek. Grantovým publikacím

a vědeckému výkaznictví je tak učiněno zadosť, jenom poznání aktuálně nesmírně závažného tématu se příliš neposunulo – ale snad ani to nevadí, protože je a stále bude o čem dál bádát.

Zdeněk R. Nešpor

zdenek.nespor@fhs.cuni.cz

<https://doi.org/10.14712/12128112.5262>

CC BY 4.0

Olga Nešporová – Jiří Woitsch (eds.): *Dědictví v Sudetech*.

Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), Brno 2025, 285 s.

Recenzovaná kolektivní monografie představuje dosud nejučenější pokus aplikovat koncept kritického studia dědictví na české pohraničí. Publikace tematizuje Sudety nikoli jako „vykořeněný“ prostor s přerušenou pamětí, ale jako dynamické pole, v němž se dědictví neustále vytváří, vyjednává a přepisuje. Výsledkem je metodologicky i teoreticky ukotvená, a současně empiricky podložená kniha, která výrazně posouvá domácí diskusi o kulturním dědictví i o povaze sudetského prostoru. Jedním z hlavních cílů knihy je přitom snaha aplikovat koncept kritického studia dědictví (dále KSD) na specifický region Sudet, dosud interpretovaný spíše prizmatem přerušené kontinuity, vysídlení a socialistické modernity (např. Matěj Spurný: „Migration and Cleansing Building a New Society in the Czech Borderlands after 1945,“ in S.-L. Hofmann – S. Kott – P. Romijn – O. Wiewiorka, eds., *Seeking Peace in the Wake of War*,

Amsterdam UP 2015, s. 163–182; Eagle Glassheim: „Unsettled Landscapes: Czech and German Conceptions of Social and Ecological Decline in the Postwar Czechoslovak Borderlands,“ *Journal of Contemporary History* 50, 2015, 2: 318–336). Autoři se snaží tento dichotomický obraz „německých“ Sudet a „českého“ pohraničí překročit a ukázat, že i zde dochází k intenzivním procesům tvorby a reinterpretace dědictví. Politika dědictví se zde interpretuje jako forma moci, která je do krajiny „vpisována“ prostřednictvím památkové ochrany, obnovy objektů i symbolických gest.

Úvodní kapitola systematicky představuje KSD, jež chápe dědictví jako proces selekce, interpretace a rekonstrukce minulosti z perspektivy konkrétních sociálních aktérů. Autoři zdůrazňují napětí mezi dvěma základními póly kulturního dědictví: 1. „shora“ *konstruovaným autoritativním diskurzem o dědictví* (institucionalizovaný, normativní, často spojený se státem, církví či odbornými institucemi) a 2. „zdola“ *formovaným, dialogickým a procesuálním dědictvím*, vycházejícím z každodenní zkušenosti, lokální paměti a iniciativ jedinců i občanských spolků. Z uvedeného přehledu teoretických východisek kritického dědictví, v mnohém připomínajících úvahy Pierra Nory o problematickém vztahu mezi generalizovanou „oficiální“ historií a procesuální „žitou“ pamětí, se autoři příklánějí zejména ke konceptu dialogického dědictví Rodneyho Harrisona, pro něž hledají příklady ve specifickém středoevropském prostoru. Editoři upozorňují, že středoevropská tradice národopisu a folklorismu vytvářela zdání „neelitářského“ přístupu k dědictví, avšak v praxi byla pevně svázána s národní ideologií a historizující památkovou péčí

19. a 20. století. Autoritativní diskurz tak v českém prostředí nepůsobil jako zjevná dominance, ale jako samozřejmý rámeček.

Předkládané studie se kriticky vymezují vůči přetrvávajícímu „uplakanému diskurzu“ o vykořeněné krajině Sudet s přerušenou pamětí (Jiří Woitsch: „Etnologie studené války v České republice. Témata, přístupy, metody,“ *Národopisný věstník* 33/75, 2016, 2: 5–30). Tento diskurz nejen reprodukuje obraz Sudet jako traumatu, ale zároveň zakrývá současné formy lokální angažovanosti a hledání nových způsobů vztahování se k minulosti. Otázku kritického zhodnocení vývoje a aktuálnosti pojmu Sudety přenechávají autoři – etnologové historikům a sociologům a přejímají dosavadní vymezení Sudet v rovině politikogeografické (provincie Sudetenland, říšská župa Sudety, poválečné české pohraničí), symbolické a identitotvorné. Takto vymezené Sudety nejsou chápány pouze jako historický administrativní útvar, ale jako mocenskorétorický koncept, jenž formoval – a stále formuje – představy o centru a periferii, o „domově“ a „cizotě“.

Následuje pět kapitol věnovaných jednotlivým případovým studiím. Etnolog Jaroslav Otčenášek se ve svém textu zabývá analýzou německých folklorních textů 19. a první poloviny 20. století a jejich recepci v československém prostředí po roce 1945. Studie na základě antologie pohádek a pověstí z let 1945–89 ukazuje, jak byly (sudeto)německé realie během socialismu ideologicky upravovány, zamlčovány nebo převypravovány. Před rokem 1968 převládala spíše záměrná ignorace německé kultury; v sedmdesátých a první polovině osmdesátých let docházelo ke zdůrazňování staroslovanských kořenů a českých „lidových“ dějin v jednotlivých příbězích,

zatímco německé období (zvláště po roce 1648) bylo marginalizováno. Některé texty byly „bohemizovány“, jména a místopisné názvy počešťovány a německé motivy reinterpretovány. Až ve druhé polovině osmdesátých let se objevily otevřenější práce s německojazyčnými prameny, stále však v „ideologicky přijatelném“ rámci. Tato kapitola přesvědčivě demonstruje, že dědictví není pouze otázkou fyzických objektů, ale také textů, narativů a jejich redakčního zpracování. Ukazuje rovněž, jak silně může být autoritativní diskurz o kulturním dědictví spjat s politickou ideologií.

Následující dvě kapitoly Markéty Holubové a Olgy Nešporové jsou věnovány obnově sakrálních objektů v sekularizovaném pohraničí. Prostřednictvím etnografického výzkumu, orálněhistorických rozhovorů i analýzy pamětních knih autorky sledovaly, jak se u současných obyvatel redefinuje vztah k evangelickým a katolickým kostelům, poutním místům či hřbitovům. V některých případech dominuje iniciativa „shora“ (např. větší angažovanost církve či obce), jinde převažují aktivity místních spolků, chalupářů nebo potomků vysídlených Němců. Dědictví tak vzniká jako síť vztahů mezi lidskými i nelidskými aktéry – objekty, paměti, emocemi a událostmi. Poutní areál či hřbitov je interpretován jako místo kulturní paměti, „cesta s kořeny“ v éře hledání nových forem zbožnosti (Jiří Šamšula, „Doslov“, in E. Frouz – J. Hamariová, *Dialogy na pomezí*, EMAN, Praha 2025, s. 81–86), kde se setkává minulost s přítomností prostřednictvím péče, obnovy či symbolického navazování na předky. Jejich prostorová i obsahová analýza názorně demonstrují procesualitu dědictví: nejde o „návrat“ k autentickému stavu,

ale o novou kontextualizaci objektů v současném sociálním rámci.

V případech umísťování a obnovování pomníků se vyjevuje napětí mezi autoritativní snahou obnovit „původní“ historickou podobu a iniciativami zdola, které usilují o změnu či doplnění významu pomníku. Pomník se stává místem vyjednávání a reparace obrazu českých Němců i o interpretaci regionální minulosti. Autorka zde důsledně aplikuje základní tezi dialogického dědictví: význam památek nevzniká jednorázově, ale v průběhu interakcí mezi aktéry. Dědictví je prezentováno jako otevřený proces, nikoli jako stabilní kategorie. Modelový příklad dialogického způsobu nahlížení na kulturní dědictví popisuje také kapitola Pavla Horáka a Filipa Herze o vyjednávání mezi jedinci, občanskými sdruženími a administrativně-politickými subjekty v záležitosti obnovy pramenů na Jesenicku. Obraz vykořeněné krajiny Sudet zde působí jako marketingová značka, se kterou se do určité míry identifikují všichni aktéři kulturního procesu obnovy. Text také ilustruje nejednoznačnost dělicí linie mezi hmotným a nehmotným dědictvím, mezi „aktéry“ a neaktéry“.

Závěrečná případová studie Karla Altmana se zaměřuje na vysídlenou krajinu Českosaského Švýcarska, která byla po roce 1945 vnímána jako téměř „panenská“ příroda. Autor zde rozlišuje mezi ochranným autoritativním diskursem, jenž chápe přírodní dědictví jako objekt odborné ochrany, a alternativním přístupem tramského hnutí, které krajinu interpretuje jako prostor vnitřní emigrace a svobodného pohybu. Zejména v kontextu rozsáhlého požáru celé oblasti v létě roku 2022 se ukazuje, jak rozdílné jsou představy o tom, co má být chráněno, jak a proč.

Všechny studie tedy přesahují dosavadní rámec chápání kulturního dědictví Sudet v českém diskurzu (srov. D. León – M. Kubalíková, eds., *Znovuobjevené poklady Sudet / Wiederentdeckte Schätze im Sudetenland*, Centrum pro komunitní práci západní Čechy, Plzeň 2018) a nastolují hlubší otázky vztahu mezi přírodou, pamětí, kulturní aropriací a identitou. Důsledná aplikace KSD na české prostředí přesvědčivě vyvrací stereotypní obraz Sudet jako prostoru bez kontinuity. Sudety se zde stávají „laboratoří“, v níž lze sledovat proměny vztahu k minulosti, roli občanského sektoru a význam lokálních iniciativ. Určitou slabinou může být tematická roztržitost jednotlivých kapitol a místy opakované teoretické argumenty. Celek však drží pohromadě díky sdílenému konceptuálnímu rámci a systematickému etnografickému terénnímu výzkumu.

Dědictví v Sudetech tudíž představuje významný příspěvek k debatě o politice paměti, identitě a vztahu mezi materiálním i nemateriálním kulturním dědictvím ve střední Evropě. Ukazuje se, že oblast Sudet nelze redukovat na periferii či traumatizovaný prostor, ale že jde o dynamické prostředí, kde se minulost neustále znovu vyjednává. Kniha bude přínosná nejen pro kulturní a sociální antropology, historiky, památkáře a badatele zabývající se pamětí a identitou, ale i pro současné a nově přichozí obyvatele pohraničních regionů, hledající krásu a inspiraci v „rozervanosti“ tamější specifické krajiny.

Tomáš Korbelt

tomas.korbelt@fhs.cuni.cz

<https://doi.org/10.14712/12128112.5263>
CC BY 4.0

Zuzana Jurková: *Pražské hudební světy 2. Hudba a kolektivní vzpomínání v dnešní Praze.*

Karolinum, Praha 2025, 246 s.

Publikací se shodným názvem navazuje etnomuzikoložka Zuzana Jurková na předchozí monografii (2013, anglicky 2014). Zatímco tehdy se jednalo o práci se spoluautorským podílem studentů, tentokrát má publikace jedinou autorku. Jak připomíná v úvodu knihy, s různými podobami vzpomínání a reminiscencemi objektů i praktik z nedávné či vzdálenější minulosti se lze setkat v každodenní neformální konverzaci, odborném diskursu při debatách odborníků, v rámci muzeálních projektů, ale i při běžných návštěvách obchodů: ať už se jedná o „retrománii“ v módě či stravování. Volba, na co budou lidé vzpomínat, v jakých momentech a kontextech a jakým způsobem, nikdy není dílem náhody a vždy se odvíjí od hodnot a preferencí aktérů v současnosti. Právě současnost totiž určuje kolektivní rámce porozumění vzpomínaným fenoménům, které v konkrétních hudebních světech rezonují daným způsobem.

V souladu s hudebněantropologickou perspektivou Jurková chápe aktivitu v rámci různých hudebních „světů“ – ať už jde o koncerty v obvyklém slova smyslu, neformální a otevřená setkání, anebo naopak vymezenému okruhu určené neveřejné události – jakožto prostředek komunikace, mající moc předávat významná symbolická sdělení. Aktivní i posluchačská účast na společném muzicirování současně jedincům poskytuje vzájemné propojení a potvrzuje jejich vzájemnost v sociální,